

TISKY DO ROKU 1700

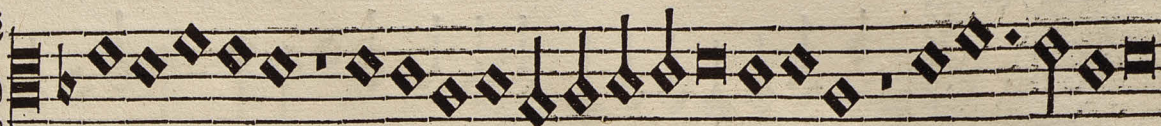
V NÁRODNÍM MUZEU – ČESKÉM MUZEU HUDBY

Dagmar Štefancová

Sanna in excelsis.

.ij.

na in excelsis. Ofanna in ex-

celsis.

in ex-

celsis

Enedi-

ctus Benedi-

ctus qui venit

NÁRODNÍ
MUZEUM

TISKY DO ROKU 1700

V NÁRODNÍM MUZEU – ČESKÉM MUZEU HUDBY

Dagmar Štefancová

NÁRODNÍ
MUZEUM

Praha 2019

Kniha vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019-2023/20.I.a, 00023272).

Recenzenti: prof. PhDr. Petr Daněk, Ph.D., Mgr. Marta Vaculínová, Ph.D.

Vědecký redaktor: Mgr. Jan Baťa, Ph.D.

© Národní muzeum, 2019

© Dagmar Štefancová, 2019

Photo © Olga Tlapáková, Dagmar Kalousová

Translation © Mark Newkirk

ISBN 978-80-7036-489-5 (print)

ISBN 978-80-7036-793-3 (pdf)

OBSAH

ÚVOD	5
HISTORIE SBÍRKY	
Nejstarší hudební tisky Českého muzea hudby ve vztahu ke Knihovně Národního muzea a jejich sběr a evidence před vznikem samostatného hudebního oddělení	9
Sběr a evidence starých hudebních tisků od vzniku samostatného hudebního oddělení Národního muzea do roku 1989	18
ZHODNOCENÍ FONDU	27
PŘEHLED SIGNATUR, PŘÍRŮSTKOVÝCH A INVENTÁRNÍCH ČÍSEL	38
RAZÍTKA A ŠTÍTKY NA STARÝCH TISCÍCH V ČESKÉM MUZEU HUDBY	44
CITOVANÉ ELEKTRONICKÉ ZDROJE	49
POUŽITÁ LITERATURA	50
KATALOG	
Poznámka ke struktuře katalogu	59
Seznam zkratk	59
I. Tisky z fondu AZ a hudebního archivu hudebněhistorického oddělení NM-ČMH	60
II. Tisky z knihovny hudebněhistorického oddělení NM-ČMH	152
SUMMARY	194
JMENNÝ REJSTŘÍK SKLADATELŮ, TEORETIKŮ A EDITORŮ DO ROKU 1700	199
JMENNÝ REJSTŘÍK OSTATNÍCH OSOB	203
LOKAČNÍ REJSTŘÍK NAKLADATELŮ A TISKAŘŮ DO ROKU 1700	210
REJSTŘÍK NÁZVŮ RUKOPISNÝCH A TIŠTĚNÝCH PRAMENŮ	212
REJSTŘÍK NÁZVŮ SKLADEB	215
REJSTŘÍK TEXTOVÝCH INCIPITŮ VOKÁLNÍCH A VOKÁLNĚ-INSTRUMENTÁLNÍCH SKLADEB	218

INDEX MISSA

L I B R U S

I.	} Missa	} 7.	} 8. vocum
II.			
III.			
IIII.			

Tenor!

suscipe deprecationem nostram, qui sedes ad dexteram patris

Quoniam tu solus sanctus, tu solus dominus

Iesu Christe cum Sancto Spiritu

in gloria Dei patris

Patrem omnipotentem

ÚVOD

Badatel, který přichází do Národního muzea – Českého muzea hudby (NM-ČMH) studovat staré hudební rukopisy a tisky, má možnost nahlédnout do vzácných a často i unikátních pramenů. V mnoha případech se jedná o výjimečné rukopisy a o tisky, které nejsou v České republice dosud evidovány nikde jinde než právě zde. Tyto památky se nacházejí v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby, a to hned v několika jeho sbírkových fondech. Předložená práce si klade za cíl usnadnit orientaci v těchto fondech a formou vědeckého katalogu shromáždit na jednom místě všechny relevantní údaje o uložení vybraných pramenů, jejich identifikačních znacích, obsahu a ve stručnosti také významu. Jako první vychází katalog hudebních tisků vydaných před rokem 1700, které byly zařazeny do tzv. notového archivu, specifického fondu AZ a do sbírkové knihovny s vyděleným souborem starých tisků. Následovat by měl podobný katalog rukopisných hudebních pramenů vytvořených před rokem 1700.

Datum 1700 jakožto *terminus ad quem* bylo zvoleno po delší úvaze. Není žádnou výjimkou, že vědecké katalogy tisků zahrnují produkci určitého století,¹ a to zejména tam, kde dané sbírce schází kontinuita provenienční, signaturní či obsahová. To je také náš případ. V Českém muzeu hudby je uložen pestrý soubor tisků renesanční duchovní a světské polyfonie, jednohlasých kancionálů, liturgických knih, tabulatur, sborníků barokní vokálně-instrumentální i čistě instrumentální hudby; z knihovního fondu byly zvláště prozkoumány učebnice a knihy o hudbě publikované zhruba od začátku 16. století až ke spisům barokního polyhistora Athanasia Kirchera. Také s ohledem na strukturu speciálního fondu AZ, jehož vytvoření a koncepci bude dále v textu věnována zvýšená pozornost a který obsahuje jak staré tisky, tak rukopisy, se datum 1700 jevílo jako logická hranice, překročená ve fondu AZ víceméně jen početným souborem liturgických knih z 18. století. Kvůli zamýšlenému pokračování katalogu bylo nutno stanovit pro výběr z obou skupin pramenů – tisků i rukopisů – shodná východiska.

Vrátíme-li se k onomu pomyslnému badateli v Českém muzeu hudby, při svém pátrání po starých hudebních tiscích se dosud musel orientovat v muzejních fondech podle dvou lístkových katalogů hudebnin z hudebněhistorického oddělení a katalogu hudební knihovny, které jsou umístěny ve studovně Českého muzea hudby a naskenovány,² podle lístkového katalogu specifického fondu AZ tamtéž a dále podle elektronického online katalogu Českého muzea hudby.³ Kromě toho jsou staré tisky z Českého muzea hudby

¹ Např. rozsáhlá publikace Pavel HÁJEK – Zuzana HÁJKOVÁ – Petr MAŠEK et al.: *Tisky 16. století v zámeckých knihovnách České republiky, I.-III.* Praha – České Budějovice: Národní muzeum ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Českých Budějovicích, 2015; zde jsou uvedeny další podobně koncipované soupisové práce.

² Studovna se nachází v centrální budově Českého muzea hudby, Karmelitská 2, Praha 1 – Malá Strana. Naskenované katalogy viz webová aplikace RetriS (<https://retris.nkp.cz>).

³ Viz <https://cmh.opac.nm.cz/?locale=cs#!/> [cit. 27. 2. 2019]. Převod záznamů z karet do elektronické podoby probíhá v rámci Národního programu retrospektivní konverze katalogů českých knihoven VISK 5.

(ovšem nikoliv všechny) evidovány v RISM,⁴ v publikaci Petra Daňka týkající se historických hudebních tisků v Českých zemích do roku 1630,⁵ v Knihopisu,⁶ výběrově v databázi USTC,⁷ ze starších soupisových prací některé z nich zmiňuje *Průvodce po pramenech k dějinám hudby*⁸ a samozřejmě nelze opomenout studie a publikace zaměřené na jednotlivé prameny nebo jejich skupiny.⁹ Komplexní pohled na muzejní hudební tisky z 16. a 17. století však chyběl. Je také třeba si uvědomit, že sbírka starých tisků Českého muzea hudby žije svým životem a že se naprosto přirozeně mění postupně nejen její obsah (konfiskáty, restituice, nové akvizice), ale také její přístupnost pro badatele, např. v souvislosti s plánovanou digitalizací sbírek.

Předkládaná práce tedy poprvé zachycuje více než sto hudebních tisků a hudebně zaměřených knih z Českého muzea hudby jako celek, byť v katalogu rozdělený na dvě části: hudebniny (**1-71**) a hudební publikace s dodatky (**72-107**). V obou oddílech jsou záznamy řazeny chronologicky.¹⁰ Díky relativně malému počtu zkoumaných tisků bylo možno přistoupit k jejich popisu rozšířenému jak z hlediska muzikologie, tak knihovědy. Každý nebo téměř každý z nich má ovšem i zajímavou historii: z provenienčních znaků lze poznat bývalé majitele tisků a na základě historických přírůstkových knih a dalších evidenčních pomůcek sledovat cesty těchto památek do Národního muzea. A tak zatímco se s popisy shodných titulů setkáváme také v některých jiných databázích nebo katalogích, kde mohou být i podrobnější, historie vlastnictví našich konkrétních exemplářů je jedinečná, propojená s historií Národního muzea jako takového, se vznikem samostatného hudebního oddělení a s koncepcemi, jak v něm renesanční a barokní hudební tisky uchovávat a evidovat. Proto se na tyto aspekty zaměřujeme a považujeme je za důležité; v mnoha případech se v nich otevírají témata pro další výzkum. Metodika zpracování katalogizačních záznamů vychází z pravidel AACR2¹¹ a RDA¹², podle nichž se v Českém muzeu hudby ukládají data do knihovního systému Verbis,¹³ inspirovali jsme se však také certifikovanou metodikou uplatněnou při popisu starých

⁴ *Répertoire International des Sources Musicales*: A/I/1-15, B/VI/1-2, B/I, B/VIII/1, B/XIII/1.

⁵ Petr DANĚK: *Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630. Se soupisem tisků z let 1488-1628 uložených v Čechách*. Praha: KLP, 2015 (dále DANĚK). Databázová verze na webu Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě, http://www.acecs.cz/index.php?f_idx=6 [cit. 27. 2. 2019]. Týž: *Addenda et corrigenda I. ke knize Historické tisky vokální polyfonie, rané monodie, hudební teorie a instrumentální hudby v českých zemích do roku 1630*, KLP, Praha 2015. In: Cantantibus organis. Hudební kultura raného novověku ve středoevropských souvislostech. Ad honorem Jiří Sehnal, ed. Stanislav Tesař, Brno: Moravská zemská knihovna v Brně, 2016, s. 47-58 (dále DANĚK Addenda).

⁶ Knihopis – Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků až do konce XVIII. století, Zdeněk Václav TOBOLKA et al.: *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století – dodatky*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1994-2010. Dostupný též na <http://www.knihopis.org>.

⁷ USTC = Universal Short Title Catalogue, verze Beta (<http://www.ustc.ac.uk>).

⁸ Jaroslav BUŽGA – Jan KOUBA – Eva MIKANOVÁ – Tomislav VOLEK: *Průvodce po pramenech k dějinám hudby. Fondy a sbírky uložené v Čechách*. Praha: Academia, 1969.

⁹ Viz seznam citovaných elektronických zdrojů a použité literatury, s. 49-57.

¹⁰ Chronologické řazení volil např. DANĚK, též Vladislav DOKOUPIL: *Soupis brněnských tisků. Staré tisky do roku 1800*. Brno: Státní vědecká knihovna – Archiv města Brna – Musejní spolek, 1978. V našem katalogu postupují položky od č. 1 do č. 107 kontinuálně, bez ohledu na rozdělení pramenů do dvou oddílů a na výskyt několika různých tisků vydaných v témže roce.

¹¹ AACR2 = zkratka pro 2. vydání angloamerických katalogizačních pravidel Anglo-American Cataloguing Rules (1978, pravidelné aktualizace skončily roku 2005).

¹² RDA = zkratka pro katalogizační pravidla Resource Description and Access (2010, v NK ČR od roku 2015).

¹³ Verbis je integrovaný knihovnický systém, který se v Českém muzeu hudby používá od roku 2013 v návaznosti na starší systémy KP-win a KpwinSQL. Uživatelé do něho nahlížejí díky veřejně přístupnému elektronickému katalogu Portaro. Tímto způsobem jsou ve zjednodušené podobě uloženy také záznamy z tohoto tištěného katalogu.

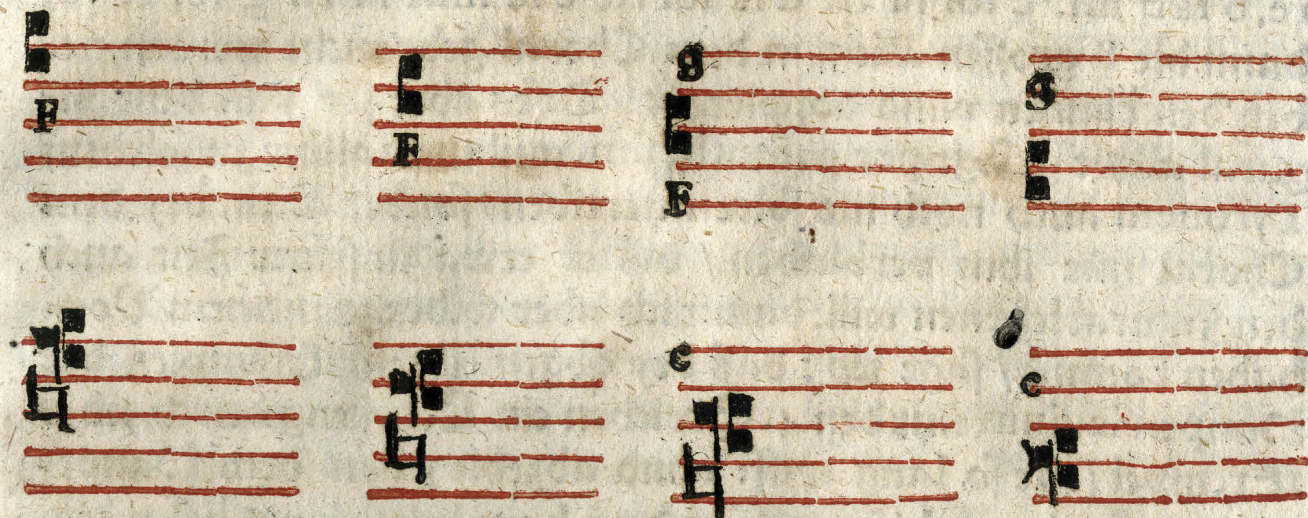
tisků ze zámeckých knihoven,¹⁴ která je založena na týchž pravidlech. Pro komfortní zacházení s katalogem i pro detailní vhléd do repertoáru 16. a 17. století, jenž se ve vybraném souboru tisků nachází, byl vypracován rejstřík názvů a rejstřík textových incipitů vokálních a vokálně-instrumentálních skladeb. Samozřejmě jsou rejstříky jmenné, rozdělené na rejstřík skladatelů, autorů hudebněteoretických prací a editorů do roku 1700, který je doplněn životními daty, na jmenný rejstřík ostatních osob a dále na lokační rejstřík tiskařů a nakladatelů do roku 1700. Badatelé, kteří sledují jiné otázky než právě výzkum určitého konkrétního pramene, se tak mohou v celé sbírce snadno orientovat.

Poděkování za radu a podporu patří mým nynějším i bývalým kolegyním a kolegům z Českého muzea hudby Ludmile Jaré, Markétě Kabelkové, Dagmar Kalousové, Marianě Lebedové, Lucii Měskové, Tomáši Slavickému, Darině Svobodové, Marii Šťastné a Janě Vojtěškové, restaurátorům Janě Bénové, Janu Šíblovi a Petru Tíkalovi, fotografce Národního muzea Olze Tlapákové a spolupracovníkům z Knihovny Národního muzea Pavle Kubošové, Petru Maškovi, Zdeňku Mužíkovi, Richardu Šípkovi a Ladislavu Žilkovi. Za konzultace a inspirace děkuji i kolegům z jiných institucí (v abecedním pořádku): Kateřině Andršové, Kamilu Boldanovi, Michalu Dragounovi, Jiřímu Glonkovi, Daliboru Havlovi, Marii Kletečkové, Jindře Pavelkové, Vlastě Reittererové, Lence Uličné, Petru Voitovi a Miloši Zapletalovi. Můj zvláštní dík pak náleží vědeckému redaktorovi této práce Janu Baťovi a jejím lektorům Petru Daňkovi a Martě Vaculínové. Svě rodině děkuji za trpělivost a povzbuzení.

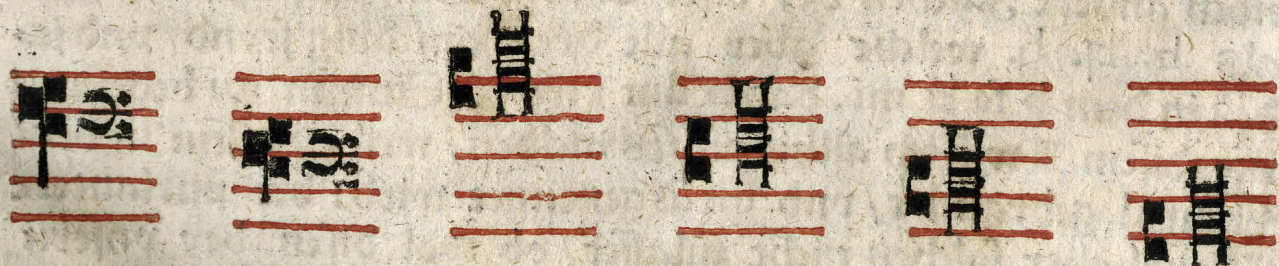

¹⁴ Pavel HÁJEK – Zuzana HÁJKOVÁ – Petr MAŠEK: *Metodika tvorby rozšířeného bibliografického popisu starých tisků se zaměřením na tisky 16. století v zámeckých knihovnách České republiky*, České Budějovice, 2014. Dostupné na [www: https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/publikace/7649-metodika-tvorby-rozsireneho-bibliografickeho-popisu-starych-tisku-se-zamerenim-na-tisky-16-stoleti-v-zameckych-knihovnach-ceske-republiky](https://www.npu.cz/cs/npu-a-pamatkova-pece/npu-jako-institute/publikace/7649-metodika-tvorby-rozsireneho-bibliografickeho-popisu-starych-tisku-se-zamerenim-na-tisky-16-stoleti-v-zameckych-knihovnach-ceske-republiky) [cit. 28. 2. 2019].

allda ich oben vnd vnder ainem Haupt-claue die Quint durch
 Beysetzung der Buchstaben F.g.c vnd des H duri andeuten will.

Wann einer jetzt alsbald durch solches erkennet alle andere
 haimliche claues bey den 5. Strichen / so wird er nach disen
 solche auch erkennen in dem figural, weil allhie dises H / in
 dem Bass im figural auch bedeutet das D hergegen dises H in
 dem Choral/ bedeutet im figural auch das H es sey gleich im
 Tenor, Alt oder Discant, wie hernach folgende Exempla an-
 deuten:

Ist es hernach Cantus mollis, so setzt man nur in dem
 C 2 b fa

HISTORIE SBÍRKY

NEJSTARŠÍ HUDEBNÍ TISKY ČESKÉHO MUZEA HUDBY VE VZTAHU KE KNIHOVNĚ NÁRODNÍHO MUZEA A JEJICH SBĚR A EVIDENCE PŘED VZNIKEM SAMOSTATNÉHO HUDEBNÍHO ODDĚLENÍ

V publikacích a článcích, které popisují vznik Národního muzea a jeho hudebního oddělení,¹⁵ se často konstatuje, že hudební památky včetně starých tisků přicházely do muzea už v době jeho založení v roce 1818 a těsně po něm. Oč se toto tvrzení opírá? Nejprve je třeba si uvědomit, že až do roku 1946 neexistovalo samostatné hudební

oddělení, ale všechny hudebniny a knihy vztahující se k hudebnímu umění byly přijímány do muzejní bibliotéky, pozdější Knihovny Národního muzea (KNM). Nejstarší zachované přírůstkové knihy z muzejní knihovny pocházejí až z poloviny osmdesátých let 19. století, údaje k dřívějším akvizicím je proto nutno hledat v tzv. staré muzejní registratuře,¹⁶ v dobových soupisech knih podle původních vlastníků, v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (LA PNP), kde jsou uloženy některé fondy týkající se důležitých osobností z dějin Národního muzea, např. Františka Josefa hraběte Klebelsberga nebo prvního stálého bibliotékaře Václava Hanky, a v neposlední řadě také v Časopisu Národního muzea¹⁷ s jeho každoročními výčty nových sbírkových přírůstků. Z těchto údajů vyplývá, že se skutečně mezi nejstaršími akvizicemi

¹⁵ Emil AXMAN: *Hudební oddělení*. In: Národní museum 1818-1948, Praha: Národní museum, 1949, s. 63-68 (dále AXMAN); Jaroslav VRCHOTKA: *Dějiny Knihovny Národního muzea 1818-1892*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967 (dále VRCHOTKA); Kolektiv autorů: *Muzeum české hudby, historie a sbírky*. Praha: Národní muzeum, 1999; Kolektiv autorů: *Napříč sbírkami Českého muzea hudby / The Czech Museum of Music and its Collections*. In: *Musicalia* 1, 2009, č. 1-2, s. 6-25 (česká verze), 26-46 (anglická verze); Kateřina MAÝROVÁ: *Hudební knihovna hudebněhistorického oddělení Muzea české hudby, její formování a základní profil*. In: *Acta Musei Moraviae – Scientiae sociales* LXXXV, 2000, s. 195-221; Karel SKLENÁŘ et al.: *Velká kniha o Národním muzeu*. Praha: Národní muzeum, 2016; Markéta KABELKOVÁ – Eva PAULOVÁ: *Počátky samostatného hudebního oddělení Národního muzea*. In: *Časopis Národního muzea. Řada historická* 186, 2017, č. 3-4, s. 3-24 (dále KABELKOVÁ – PAULOVÁ); Dagmar ŠTEFANCOVÁ: *AZ: Specifický fond rukopisů a starých tisků v Národním muzeu – Českém muzeu hudby*. In: *Bibliotheca Antiqua* 2018. Sborník z 27. konference 28.-29. listopadu 2018, Olomouc 2018, s. 7-15 (dále ŠTEFANCOVÁ 2018).

¹⁶ V péči Archivu Národního muzea, dále uváděna zkratkou ANM-RNM.

¹⁷ Toto periodikum je nejstarším českým vědeckým časopisem, vychází kontinuálně od prvního ročníku (1827) až doposud. Jeho název se proměňoval v souladu se změnami názvu celého muzea: *Časopis společnosti vlastenského Museum v Čechách* (od 1827), *Časopis českého Museum* (od 1831), *Časopis Musea království Českého* (od 1855), *Časopis Národního musea* (od 1923), *Časopis Národního muzea v Praze* (od 1965), *Časopis Národního muzea* (od 1992). Podrobně např. Klára WOITSCHOVÁ: *Časopis Národního muzea v letech 1827-2012*. In: *Český lid* 100, 2013, č. 1, s. 5-26. Na základě excerpt z *Časopisu Národního muzea* (tzv. *Muzejníku*) z let 1827-1893 byl vytvořen stručný přehled knižních darů a jejich dárců, viz Marta VACULÍNOVÁ: *Knižní dary v dějinách Knihovny Národního muzea podle zápisů v Muzejníku*. In: *Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie*, sv. 60, 2015, č. 1-2, s. 11-32.

nacházely památky, které obohatily sbírku středověkých rukopisů a starých tisků, ale zároveň měly co říci k hudební historii.

V plánovaném sběrném programu nově vznikajícího českého Vlastenského muzea, jak ho formulovali Josef Jungmann, Bedřich Všemír hrabě Berchtold z Uherčic a Jan Svatopluk Presl v lednu roku 1818, bylo na hudbu pamatováno v bodě „IV. Vlastenecká díla 1. výtvarného umění, 2. hudby,“¹⁸ a to mimo rámec knihovny. Program se postupně tříbil, až dospěl ke konečné verzi, kterou vypracovali Kašpar Maria hrabě ze Sternbergu a František Josef hrabě z Klebelsbergu a kterou jako součást Stanov Společnosti vlastenského muzea království Českého schválil císař František I. Habsburský v roce 1822.¹⁹ V tomto programu se se sběrem hudebních památek *verbis expressis* nepočítalo. Pokud byly muzeu nabídnuty předměty hudební povahy (nebo alespoň částečně se týkající hudby), převzala je muzejní bibliotéka.

Jedním z prvních zásadních darů do ní byla březnická knihovna, kterou v letech 1818 a 1824 věnoval Josef Maria hrabě Kolowrat-Krakowský a v roce 1893 její poslední část Eduard hrabě Pálffy z Erdödu.²⁰ Jako součást březnické knihovny se tak do muzea dostaly také rukopisné notované liturgické knihy, např. *Misál Jana z Dražic* (KNM XIII B 9) nebo *Misál ze Sadské* (KNM XVI B 8). V roce 1819 získalo muzeum čtyři hudební rukopisy včetně *Kolínského antifonáře* (KNM XII A 21) a tzv. *Graduálu Martina Bakaláře z Vyskytné* (KNM XIII A 2) od městské rady v Kolíně, téhož roku přispěla darem liturgických kodexů i Plzeň, odkud přišel např. *Mariánský graduál* z konce 14. století (KNM XII A 1), hypoteticky spojovaný s mansionáři z katedrály sv. Víta nebo

s karmelitány od Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském. Na přelomu dvacátých a třicátých let 19. století se mohla knihovna radovat z daru arcibiskupa Václava Leopolda Chlumčanského z Přestavlk a Chlumčan, kde se nacházel např. velmi zajímavý „*Husitský*“ *kancionál-graduál* (KNM II B 4) a mnoho jiných liturgických knih s notací i dalších pramenů. Jen z tohoto stručného výčtu je patrné, že muzeum od svých počátků uchovávalo středověké a renesanční kodexy, které kromě uměleckohistorické ceny měly význam také pro hudební historii. Podobnou situaci lze sledovat i mezi tištěnými knihami, např. teolog Maximilián Millauer věnoval muzeu brzy po jeho založení výtisk „zpěvníku“ Adama Michny z Otradovic z roku 1661,²¹ v roce 1828 uvádí muzejní časopis jako dar Jana Theobalda Helda Kircherův spis *Musurgia universalis* z roku 1650,²² v roce 1832 vzácné druhé vydání Blahoslavova spisu *Musica*, které věnoval Dominik František Kynský (ivančický tisk z roku 1569),²³ apod. To, že tyto památky mimo jiné dokumentují vývoj hudby, hudební teorie nebo nástrojářství, se však pravděpodobně jevílo druhotnou záležitostí.

Sběr muzejních předmětů se orientoval na témata „vlastenecká“, autory českého nebo alespoň slovanského původu, v hudbě na vokální nebo vokálně-instrumentální skladby, tance, lidovou hudbu. V muzejním časopisu byly nové přírůstky hudební povahy nebo okrajově s hudbou související vedeny jak v přehledech „materiáli“ získaných pro knihovnu, tak mezi novými knihami a uměleckými díly, občas čtenář obdržel informace o současné hudební

¹⁸ VRCHOTKA, s. 17 s odvoláním na ANM-RNM.

¹⁹ VRCHOTKA, s. 22.

²⁰ Michal DRAGON: *Středověké rukopisy Knihovny Národního muzea, jejich akvizice a nejvýznamnější provenienční celky*. In: *Ex libris... Ex bibliotheca...* Knižní sbírky Knihovny Národního muzea a jejich dřívější majitelé, Praha: Národní muzeum, 2015, s. 9-26.

²¹ Jedná se o Michnovu *Svatoroční muziku*, Knihopis 5559, pravděpodobně sign. KNM 27 B 6. Viz VRCHOTKA, s. 50.

²² Časopis společnosti vlastenského museum v Čechách II, 1828, č. 3, s. 141. V textu je chybně uvedeno datum vydání 1630.

²³ KNM 27 F 23, Knihopis 1161. Časopis českého Museum VI, 1832, č. 4, s. 485. Viz DANĚK 1569/1. Těž Jan BLAHOSLAV: *Musica*. Faksimile, doprovodná studie Petr Daněk, Praha: KLP-Koniasch Latin Press ve spolupráci s Nadací pro dějiny kultury ve střední Evropě a s Národním muzeem v Praze, 2016, zejména s. *12-*13.

produkcí. V roce 1852 Časopis českého Museum uvádí v čtvrtletní zprávě za červen až srpen poprvé jako samostatnou položku přírůstky do „sbírky skladeb hudebních“, takže je zřejmé, že v polovině 19. století již existoval v rámci muzejní knihovny větší soubor hudebnin.²⁴ O této sbírce hudebnin, která se na začátku šedesátých let 19. století rychle rozrůstala, se zmiňují autoři monografií o knihovně Národního muzea.²⁵ Je pravděpodobné, že myšlenka založit samostatný hudební archiv, jak ji formuloval v roce 1854 František Ladislav Rieger,²⁶ sice vycházela z Riegrovy obecné představy o důležitosti sběru a archivace hudebních památek, ale také z reálné situace v bibliotéce. První speciální přírůstková kniha pro hudebniny, založená v roce 1867, dosvědčuje trend osamostatnit evidenci běžných hudebních tisků a rukopisů.²⁷ Staré hudební tisky vydané před rokem 1700, které nás vzhledem k předkládanému katalogu zajímají nejvíce, v ní podchyceny nejsou.

V roce 1868 obdrželo muzeum darem knihovnu Františka Josefa hraběte Klebelsberga, jež mezi svými asi deseti tisíci svazky „měla i skvělý soubor starších hudebních děl a libret“.²⁸ Zpráva o předání knih, zprostředkovaném Ulrikou von Lewetzow, proběhla např. v Bohemii.²⁹ Lístková kartotéka klebelsberské knihovny, dnes uložená v Literárním

archivu Památníku národního písemnictví, však až na jedinou výjimku muzikálie neuvádí, třebaže jinak podává celkem výstižný obraz o charakteru tohoto knižního fondu.³⁰ V témže roce bylo započato se sestavením lokálního katalogu hudebnin.³¹

V sedmdesátých letech opět vyvstala otázka po vytvoření samostatné hudební sbírky a na návrh Františka Ladislava Riegra byl v roce 1874 založen „hudební sbor“, jehož program zahrnoval poradenství jak ve sbírkotvorné, tak vědecké a osvětové činnosti zaměřených primárně na české hudební památky. Konkrétním krokem k naplňování tohoto programu se 6. prosince 1874 stala přednáška o sbírce dvanácti mší Pierra Colina, kterou proslovil spoluzakladatel hudebního odboru Ludevít Procházka.³² Probíraný kodex byl tehdy majetkem děkanského chrámu sv. Martina v Kostelci nad Labem,³³ kde dříve působilo významné literátské bratrstvo. Přednáška měla dobrý ohlas a pisatel sloupku ve Světozoru žádal, aby se v podobné činnosti „pilně“ pokračovalo.

V roce 1876 byl do knihovny přijat Jan Václav Lego (1833-1906), který hudební sbírce věnoval třicet let svého profesního života.³⁴ Jeho osudy byly natolik barvitě, že si zaslouží alespoň stručně

²⁴ Časopis českého Museum XXVI, 1852, č. 3, s. 183.

²⁵ VRCHOTKA, s. 58. Též *Knihovna Národního muzea*. Ed. František Bařha, Praha: Národní muzeum, 1959, s. 15: „Už v r. 1865 není však dost místa pro nové přírůstky knih a archiválií, k nimž přibýla nedávno předtím založená a rychle rostoucí sbírka hudebnin.“

²⁶ Fr[antišek] Ladislav RIEGER: *Slovo o založení národního hudebního archivu v Čechách*. In: Lumír 4, 1854, č. 27, s. 639-644; č. 28, s. 661-664; č. 29, s. 691-693; č. 30, s. 709-716.

²⁷ Kniha přírůstků z let 1867 (22. 10.) až 1898 (21. 9.), uložena v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby. Vázána v plátně, štítek na hřbetě nečitelný, štítek na přední straně: „Hudebniny“. Nejstarší zápisy do ní učinil Antonín Jaroslav Vrtátka, muzejní bibliotékař v letech 1861-1892.

²⁸ VRCHOTKA, s. 62.

²⁹ Bohemia, 11. 4. 1868, č. 88, s. 1104.

³⁰ LA PNP, fond František Klebelsberg (1773-1857), č. 763, 2 kartony. Knihovna obsahovala velké množství literatury o výtvarném umění, architektuře, numismatice, historii a filosofii, též slovníky, encyklopedie, různé cestopisy, atlasy, veduty, poezii, militária, bibliotiku atd. Záznamy jsou heslovité a jednoduché, např. všechny prvotisky jsou lakonicky shrnuty na lístku s údajem „N 13 Incunabeln“.

³¹ VRCHOTKA, s. 103.

³² „Pok.“: *Z musea království českého*. Světozor, 11. 12. 1874, s. 595. „W. Z.“: *Společnost Musea království českého*. Světozor, 28. 5. 1875, s. 260. V článku je uvedena datace tisku 1544, která by odpovídala sbírce *Liber tertius missae sex ad voces quatuor*, vydané v Benátkách Antoniem Gardanem (RISM A/1/2, C 3308; USTC 823377).

³³ Dnes se v Muzeu Mladoboleslavska, kam regionálně Kostelec nad Labem spadá, nalézá defektní exemplář tisku Colinových mší *Liturgicon musicarum duodecim missarum*, datovaný k roku 1553 (viz DANĚK 1553/1). Přesná identifikace tisku, o němž Procházka hovořil, je tedy sporná.

³⁴ Přijetí viz ANM-RNM, karton 28, bez čísla. Jan Václav Lego byl penzionován 13. 6. 1906, zemřel v září téhož roku.

zrekapitulovat: Lego, původem ze západních Čech, začal budovat svou kariéru v námořní službě rakousko-uherské monarchie; kvůli zdravotním problémům sice tuto cestu musel opustit, nicméně ke Slovinsku a Chorvatsku měl stále vřelý vztah a zasloužil se o prohloubení česko-slovinských styků.³⁵ Zájem o hudbu projevoval už v Lublani, disponoval hudebním vzděláním i zkušenostmi praktického hudebníka. Muzejní knihovna v něm získala odborně fundovaného a pro hudbu zapáleného pracovníka, který se věnoval především hudebninám v pravém slova smyslu,³⁶ ale také souboru map nebo provázení hostů. O významná muzikália obohatil knihovnu odkaz Františka Xavera Chanovského z roku 1878; z celkového množství literatury encyklopedického rozsahu, která byla z Chanovského knihovny v Němčicích přivezena do muzea ve čtyřiceti čtyřech bednách, se podařilo podle charakteristických provenienčních znaků vyhledat kolem padesáti pěti titulů, zařazených do tzv. Horníkovy knihovny (signатурní řady začínající dvoučíslím 98).³⁷

Fond muzikálií se v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století vytvářel v knihovně

z notových materiálů vesměs soudobé nebo jen o málo starší produkce. Inspektor bibliotéky Josef Jireček doporučoval tyto hudebniny uložit do zvláštní skříně,³⁸ nesmíme totiž zapomenout, že od roku 1845 až do devadesátých let sídlila muzejní knihovna v Nostickém paláci Na Příkopě č. 85 a bojovala s nedostatkem místa, takže například Chanovského knihovna byla poskládána na podlaze. Velká, nově postavená budova muzea na místě Koňské brány v horní části dnešního Václavského náměstí nabídla řešení mnoha svízelným, s nimiž se muzeum potýkalo. Přípravu k přestěhování hudebnin vedl Jan Lego jakožto skriptor knihovny a byl to on, kdo na novém místě hudebniny opět uložil. Podle jeho dobrozdání a potvrzení Antonína Vrtátka mu mimořádné práce spjaté se stěhováním zabraly sedm celých dní a padesát čtyři odpolední.³⁹ Skriptor Josef Kuška měl na starosti stěhování starých tisků a rukopisů. Antonín Vrtátka znovu předložil výboru plán vytvořit samostatné hudební oddělení, kde by se shromáždily hudební nástroje a hudebniny tištěné i rukopisné, za správce oddělení navrhoval Jana Lega a konstatoval, že seznam kancionálů byl zhotoven již před dvaceti lety a opatřen lístkovým katalogem. „Čisté hudebniny rukopisné, jichž plná almara, totiž: mše, rekviem, rorate, pašije, nešpory atd. jsou sice vesměs konsignovány, ale dopodrobna nepopsány a cedulkovým katalogem neopatřeny, mimo podrobný popis pozůstalosti Tomáškovy. Cedulkový katalog oratorií, kantát, sonet, hymn a pastorál je před delším časem počat, ale bude třeba ho doplniti.“⁴⁰ Návrh založit samostatné hudební oddělení však neprošel. Přestěhování sbírek do neorenesanční budovy architekta Josefa Schulze představovalo významný

³⁵ Např. Jan Václav Lego. (1833-1906). *Sborník příspěvků z kolokvia o česko-slovinských kulturních stycích, které se konalo k uctění 170. výročí narození významného propagátora česko-slovinské vzájemnosti 23. října v Praze*. Ed. Milada K. Nedvědová – Jasna Jahič Honzak, Praha: Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna, 2005.

³⁶ V této době např. obdrželo muzeum velmi cenné autografy skladeb Jana Jakuba Ryby. K hudebninám vzniklým před rokem 1700 se vztahuje položka 20/1874: „3. [listopadu] dodavatel – p. Dr Fr. L. Rieger, darem od p. prof. Mat. Koláře z Tábora – předmět – dva kancionály pap. in 4°, české a z části lat[inské] ze 17. stol.; přijal Vrtátka“. – Viz *Kniha přírůstků*, pozn. 27, s. 4. Tyto kancionály se zatím nepodařilo identifikovat.

³⁷ Viz projekt Provenio – <http://provenio.net/authorities/36828> [cit. 27. 3. 2019], též Dagmar ŠTEFANCOVÁ – Markéta KABELKOVÁ – Eva PAULOVÁ: *Hudební sbírka Ondřeje Horníka. I. díl. Sběrka hudebnin, knihovna a výtvarné dokumenty*, Praha: Národní muzeum, 2012. Kapitola Knihovna Ondřeje Horníka, s. 67-70 (dále ŠTEFANCOVÁ – KABELKOVÁ – PAULOVÁ). Zde jsou uvedeni i další bývalí majitelé knih z řady 98 tzv. Horníkovy knihovny.

³⁸ VRCHOTKA, s. 134.

³⁹ Viz žádost Jana Lega o poskytnutí mimořádné peněžité odměny odeslaná Výboru Společnosti Musea království Českého dne 10. 7. 1892, ANM-RNM, karton 38, sign. 30 VI 13.

⁴⁰ ANM-RNM, karton 38, 4. 4. 1892, sign. 30 IV 16.

mezník, i co se týká jejich uložení, v roce 1893 byl např. zřízen tzv. „sál starých tisků“. Hudebniny byly uloženy ve skříních mezi okny.⁴¹

Zajímavý je postoj muzea k poskytování exponátů pro výstavní účely. Zatímco jak v Nostickém paláci v ulici Na Příkopě, tak v historické budově Národního muzea se běžně vystavovaly i velmi vzácné rukopisy a tisky, k jejich zápůjčkám mimo muzeum zaujala instituce jasné negativní stanovisko. V roce 1892 např. zamítla účast na Internationale Ausstellung für Musik- und Theaterwesen Wien, odkud přišlo několik žádostí o spolupráci. Které z hudebních památek ze sbírek Národního muzea považovali ve Vídni za důležité, ukazuje soupis: „Blahoslav Joh.: Das erste Buch über Musik in böhm. Sprache 1558, Capella regia musicalis. 1693. – 60 C 12, Gesangbuch der Brüder in Böhmen. Nürnberg. 1564 – 9 H4 8° 100 Mk., Das altböhm. Lied Jesu Kriste, štědrý kněz befindet sich im Jistebn. Jüng. Kanc., Jistebnitzer Kancyonale. (Ält. und jung.), Musica sopra il Liuto. Lampstin [recte Lampoting] 1623. 5 I 15, Musica sopra il Liuto 1579, Písně duchownie. 1501. – 58 G 1, Písně chval Božích Kunwaldského. 1576. – 60 C 15α Olom. fol., Gesangbuch zum Gebr. der ew. Brüderg. 8°.– 1783. – 58.G.27. Barby, Šimon Lomnický: Marie Singsp. XVI Jhdt. Melodien., Missae tres Jacobo Arcadei. Lutetiae 1558 (1857 fol. 44), Missa ad Imitationem Moduli ‚Le temps qui court‘ Auctore Petro Certon Lutetiae 1558 (fol. 12)“.⁴² Z Vrtátkovy odpovědi vyplývá, že již v zimě (1891/1892?) studoval v Praze hudebniny a katalogy zpěvníků spolupracovník profesora Guido Adlera, dalo by se tedy předpokládat, že se žádost opírala o prověřené znalosti a že jmenované prameny

skutečně v muzeu existovaly. Chyby se přesto mohly objevit. Hned v první položce figuruje výtisk Blahoslavovy *Musiky* z roku 1558: Národní muzeum dnes skutečně vlastní neúplný exemplář tohoto prvního vydání (KNM 18 F 7), avšak získalo ho až v padesátých letech 20. století. Viděl snad onen badatel jiný exemplář, nebo došlo k omylu? Je totiž možné, že chybně interpretoval titulní stranu druhého vydání, které se v muzeu nacházelo již od roku 1832. Následuje Holanův kancionál *Capella Regia Musicalis* se starou signaturou 60 C [?] 12 a kancionál českých bratří, vydaný v Norimberku roku 1564. Zde se jednalo o *Ein Gesangbuch der Brüder inn Behemen und Merherrn* – úpravu staršího kancionálu Michaela Weisseho pro členy Jednoty bratrské německého jazyka, vypracovanou Janem Rohem. Poprvé vyšla roku 1544, výtisk z roku 1564 byl již opakovanou reedicí (stará signatura 9 H 4, KNM 46 D 12). Na vídeňskou výstavu byl žádán *Jistebnický kancionál* (KNM II C 7) a *Jistebnický graduál* (KNM XII F 14), v obou případech akvizice Národního muzea z roku 1874. V další položce nalézáme jednu z rukopisných loutnových tabulatur, které jsou dnes součástí fondu Českého muzea hudby, totiž *Tabulaturu Joannese Aegidia Bernera z Rettenwertu* (NM-ČMH IV G 18), opět se starou signaturou (5 I 15). Původně vedle stojící loutnovou tabulaturu (5 I 16) s datem 1579 se nepodařilo identifikovat, naopak zcela jednoznačné jsou *Piesničky*, tisk z roku 1501 (bývalá signatura 58 G 1, dnes KNM 25 F 3), i olomoucký tisk *Písní chval božských Jakuba Kunwaldského* z roku 1576 (bývalá signatura 60 C 15 β [!], dnes KNM 27 A 15). Stejně jako Kunwaldského kancionál se k evangelické církvi váže *Gesangbuch zum Gebrauch der evangelischen Brüdergemeinen*, vytištěný v Barby roku 1783 (stará signatura 58 G 27). Vybrán byl též osmerkový tisk hry Šimona Lomnického z Budče, který má signaturu 27 F 1, konkrétně hra *Marie o navštívení hrobu Krista Pána*. Ovšem vůbec nejzajímavější z hlediska předkládaného katalogu jsou poslední

⁴¹ *Průvodce sbírkami Musea Království českého*, Praha: nákladem Společnosti Musea Král. Českého, 1905, s. 13 (dále *Průvodce*).

⁴² Žádost na Prager Museum podána ve Vídni, s. a., ANM-RNM, karton 37; vyjádření Antonína Jaroslava Vrtátka k této žádosti pro Výbor Společnosti Musea království Českého ze dne 4. 4. 1892, ANM-RNM, karton 37, sign. 30 IV 15.

dvě položky: dva tituly z *konvolutu renesančních francouzských nototisků* NM-ČMH VII A 1 (5, 12), o němž se Vrtátko vyjadřuje takto: „[...] nacházejí se obě v obrovském kodexu, z něhož † Ambros studie konal⁴³ a cenu jeho přes 1000 zl. páčil, jelikož výtisku tohoto jen tři exempláry: v Amsterdamě, ve Vídni a náš musejní známy jsou. Nemají-li kodex ten ve Vídni, pak jsou exempláry Amsterodámský a náš ještě vzácnější.“⁴⁴

Výstavy tuzemské muzeum naopak podporovalo a spolupracovalo na nich, za hudební sbírku se v tomto směru – jak víme – angažoval Jan Lego.⁴⁵ Hudebniny byly vystaveny v sálu č. 1 (Staré rukopisy a tisky) hned za Panteonem. Kromě liturgických knih včetně *Jistebnického kancionálu a graduálu* byla ke spatření např. *Musica* Jana Josquina (1561) a *Musica* Blahoslavova (bez udání data vydání), cestopis Kryštofa Haranta z Polžic *Putování aneb Cesta z království českého do města Benátek, odtud po moři do Země svaté [...]* z roku 1608 s pětihlasým motetem *Qui confidunt in Domino*, kancionál *Žalmové aneb Zpěvové sv. Davida [...]* Daniela Karolida z Karlsperku (1618), rukopisné *Písně výroční* Pavla Kordecia z roku 1668, různé exempláře rorátů a pašijí a z „čistých“ hudebnin sbírky národních písní, skladby českých barokních skladatelů i jejich následovníků, např. Václava Jana Tomáška, Jakuba Jana Ryby, Františka Škroupa, nebo pamětní Paganiniho přípis z umělcovy návštěvy v Praze roku 1829.⁴⁶ Pražská devadesátá léta se nesla v duchu velkých výstav: Jubilejní zemské výstavy (1891) a Národopisné výstavy československé (1895). Na první z nich si pořadatelé žádali prameny z nejvzácnějších

– *Mariale Arnesti* [*Laus Mariae* Konráda z Hainburgu] ze 14. století, prvotisky, rukopis *Zrcadlo lidského spasení* z 15. století – a není tedy divu, že bibliotékář Antonín Vrtátko zápůjčku nepovolil.⁴⁷ Na Národopisné výstavě československé se jako jednatel komise pro populární koncerty a hudebního odboru angažoval Ondřej Horník, osobnost, o níž ještě bude mnohé řečeno v následujícím textu. V souvislosti s oběma celonárodními výstavami se ukázalo, kolik důležitých památek vlastní nejružnější subjekty v regionech, a stávalo se, že po ukončení výstavy byly exponáty nabídnuty do muzejních sbírek. Správní výbor Společnosti Musea království Českého dokonce vybízел kustody k aktivnímu získávání těchto předmětů darem i koupí a pro jednání nabízel podporu či případnou intervenci.⁴⁸

K budování hudebních sbírek Národního muzea přispěla paradoxně také cecilská (cyrilská) reforma duchovní hudby. Časopis Cyrill dokonce otiskl výzvu k duchovenstvu a chrámovým hudebníkům, aby věnovali Museu království Českého starší hudebniny, nezapadající do cyrilského ideálu chrámové hudby.⁴⁹ Akvizice hudebnin, jak je můžeme sledovat v Časopisu Musea království Českého i v nejstarší dochované přírůstkové knize, zahrnuje v této době např. velký soubor hudebních památek z pozůstalosti učitele Jana Plhy z Kyšperku a mnoho hudebnin i knih od Josefa Srba-Debrnova; ze starších skladatelů se často objevují jména jako Brixl, Koželuh, Ryba. Ještě starší autory opět musíme hledat v akvizicích pro bibliotéku a její oddělení rukopisné a tiskové, kde např. najdeme k roku 1895 rukopisný zpěvník *Písně na čtení a epištoly nedělní* (redakci písní Václava Miřínského, napsal

⁴³ August Wilhelm AMBROS: *Geschichte der Musik*. Dritter Band. Breslau: Verlag von F. E. C. Leuckart, 1868, s. 335 (dále AMBROS).

⁴⁴ ANM-RNM, karton 37, Antonín Jaroslav Vrtátko: Výbor Společnosti Musea království Českého, 4. 4. 1892, sign. 30 IV 15.

⁴⁵ ANM-RNM, Jan Lego: Výbor Společnosti Musea Království Českého, karton 37, 27. 10. 1892, sign. 30 VIII 22.

⁴⁶ *Průvodce*, s. 10.

⁴⁷ Zřejmě mnohem benevolentnější přístup volilo muzeum v případě mariánské výstavy pořádané v roce 1904 v Klementinu.

⁴⁸ ANM-RNM, karton 36, sign. 29 VIII 6, dopis z 18. 7. 1891.

⁴⁹ *Museum království Českého*. In: Cyrill. Časopis pro katolickou hudbu posvátnou v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 22, 1895, č. 6, s. 1.

Jan Leděčský roku 1574, dnes KNM V E 33)⁵⁰ nebo k roku 1896 výtisk *Kancionálu* Komenského (1659).⁵¹ Čím početnější však byly sbírkové přírůstky, tím méně podrobně o nich *Časopis Musea království Českého* informoval. Na konci 19. století již disponovala muzejní knihovna velmi rozsáhlou sbírkou hudebnin; jen o dva roky později (1902) mluví Jan Lego o osmi tisících skladeb, které uspořádal a opatřil lístkovým katalogem řazeným podle jmen autorů.⁵² Bohužel, nejstarší dochovaná přírůstková kniha hudební sbírky končí rokem 1898 a další navazuje až v lednu 1914.⁵³

Na přelomu 19. a 20. století se opět o hudební sbírku Musea království Českého intenzivně zajímal Ondřej Horník, který v roce 1900 žádal nejen o zápujčku některých hudebnin mimo budovu muzea, ale navíc vyslovil své přání do budoucnosti: „[...] bylo by zvláštním potěšením pro mne – kdyby mi někdy oddělení hudební v museu – které (jak jsem se dle katalogů přesvědčil) – je ještě dosti kusé – svěřeno bylo!“⁵⁴ Reakce bibliotékaře Adolfa Pateru byla v obou případech záporná. Argumentoval mimo jiné tím, že katalogizace hudebnin se „chýlí ke konci a byla dosud provedena velice svědomitě do všech podrobností od p. skriptora J. Lega.“⁵⁵ Zmiňujeme-li Adolfa Pateru, který stál v čele knihovny

do roku 1904, je třeba jmenovat i jeho nástupce ve vedení muzejní knihovny Čeňka Zírta. S jejich jmény se mimo jiné pojí sbírky fragmentů, v nedávné době zpracované, mezi nimiž se nalézají i zajímavé hudební památky.⁵⁶ Po Legově odchodu do penze (1906) převzal péči o sbírku hudebnin František Khol, jehož hlavním profesním zájmem však byla fyzika a chemie.

V letech 1899-1909 pracoval v archivu Musea království Českého Zdeněk Nejedlý (1878-1962), který v tomto desetiletí vydal mimo jiné svou habilitační práci *Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách*,⁵⁷ následující *Počátky husitského zpěvu*⁵⁸ a napsal i třetí díl z husitské trilogie – *Dějiny husitského zpěvu za válek husitských*.⁵⁹ Nejedlý sice nepracoval přímo s hudební muzejní sbírkou, nicméně – jak sám konstatuje – podrobně prostudoval z hlediska hudební medievistiky muzejní knihovnu, na prvním místě *Jistebnický kancionál*.⁶⁰ Také z Nejedlého zahraničních cest, jejichž hlavním cílem bylo pořizování opisů listin pro archiv muzea, vyplynula pro hudební historii důležitá zjištění. Takto se např. v tehdejší městské knihovně ve Vratislavi Nejedlý seznámil s dalším opisem traktátu Jana z Holešova o písni *Hospodine, pomiluj ny* a s dosud neznámým rukopisem pětihlasé mše Kryštofa Haranta *Super*

⁵⁰ *Časopis Musea království Českého* LXX, 1896, č. 1, s. 14.

⁵¹ *Časopis Musea království Českého* LXX, 1896, č. 4, s. 511.

⁵² Jan Lego: [Adolf Patera], dopis, 1. 7. 1902, ANM-RNM, karton 55, sign. 40 V 47.

⁵³ Kniha přírůstků z let 1914 (19. 1.) až 1933 (30. 11.), uložena v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby. Vázána v kartonu, hřbet zpevněný plátnem, štítek na přední straně: „Hudba. – Dary. Rok 1914-1933.“ Nejstarší zápisy do ní učinil Emil Axman.

⁵⁴ ANM-RNM, karton 54, sign. 38 V 23. Dopis Ondřeje Horníka Sboru Musea království Českého z 20. 10. 1900, přijatý 30. 10. 1900 pod č. 1471. Podrobněji viz Dagmar ŠTEFANCOVÁ: *Poohří v hudební sbírce Ondřeje Horníka*. In: *Poohří 1*. Sídla – správa – společnost. Sborník z konference konané v Lounech 13.-14. května 2010, Louny: Historie a současnost Poohří, o. s., 2011, s. 142-156, zde 143.

⁵⁵ ANM-RNM, karton 54, sign. 38 V 23. Adolf Patera: Výbor Společnosti Musea království Českého, dopis, 31. 10. 1900, č. 1478.

⁵⁶ Michal DRAGON – Jindřich MAREK: *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Sbírký Adolfa Pateru a Čeňka Zírta*. Praha: Národní muzeum, 2012.

⁵⁷ Zdeněk NEJEDLÝ: *Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách*. Praha: Královská společnost nauk, 1904.

⁵⁸ Zdeněk NEJEDLÝ: *Počátky husitského zpěvu*. Praha: Jubilejní fond Královské české společnosti nauk, 1907.

⁵⁹ Zdeněk NEJEDLÝ: *Dějiny husitského zpěvu za válek husitských*. Praha: Jubilejní fond Královské české společnosti nauk, 1913.

⁶⁰ Seznam nejdůležitějších rukopisů z muzejní knihovny, které Nejedlý studoval v souvislosti se svými *Dějiny husitského zpěvu*, podává v jednotlivých svazcích v soupisech pramenů. Údaje dle vydání z let 1954-1956, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

Dolorosi martir.⁶¹ Kromě činnosti v muzejním archivu, kam spadala i Nejedlého práce na historicko-topografickém katalogu,⁶² byl pověřen tříděním a dokumentací mincí v numismatickém kabinetu.⁶³ Svou představu o smyslu, podobě a fungování hudebního archivu v rámci univerzitní či muzejní knihovny formuloval v článku *Český hudební archiv* v roce 1907,⁶⁴ tedy ještě v době svého působení v Museu království Českého. Není divu, že po zkušenostech ze zahraničních archivů kladl důraz i na pořizování opisů hudebnin a na vybudování pramenné základny pro muzikologickou práci. U památek z doby do konce 15. století si byl vědom, že jejich výzkum vyžaduje mnoho znalostí z dalších historických oborů a že pro badatele v nejstarších obdobích „by měl hudební archiv poměrně nejmenší význam“.⁶⁵ Od 16. století již navrhuje ukládat prameny polyfonní hudby v hudebním archivu. Praxe rozdělení sbírek do muzejní knihovny na jedné straně a do hudebního archivu na straně druhé je tu zohledněna, Nejedlý hovoří o „skutečných hudebních“ až od konce 16. století.

Těsně před 1. světovou válkou došlo v personálním obsazení bibliotéky k zásadní změně: 1. března 1913 nastoupil skladatel a muzikolog Emil Axman (1887-1949), jemuž byla svěřena správa výpůjčního protokolu a – „pokud čas zbýval“⁶⁶ – i hudební

archiv. Titul bibliotékaře obdržel v květnu 1915 v Ceglédu, kam byl odvelen.⁶⁷ Axmanova mobilizace a vůbec celé válečné období rozhodně hudební (ani jiné) sbírce nepřály, jak dosvědčují minimální zápisy do přírůstkové knihy, které byly učiněny mezi lety 1914 a 1918.⁶⁸

Nicméně ještě před koncem války obdrželo Národní muzeum prostřednictvím karlínské obce hudební sbírku Ondřeje Horníka, který zemřel v roce 1917. Jednalo se asi o 15 000 hudebnin, knihy, periodika, výtvarné dokumenty, hudební nástroje i různé další předměty.⁶⁹ K hudební historii středověku, renesance a raného baroka se v ní kromě opisů vztahuje jen několik památek: s velkým otazníkem jsou to rukopisné fragmenty NM-ČMH XXIX D 139 a *sborník latinských a českých polyfonních skladeb* – altová hlasová knížka NM-ČMH AZ 37, dále dva tištěné exempláře Holanových *Pašijí* a sedm starých tisků z tzv. Horníkovy knihovny, přičemž dvěma z nich se signaturou začínající číslem 98 je tato provenience připsána omylem.⁷⁰ Horníková sbírka byla do muzea převezena ve dnech 23.-25. ledna 1918, tedy ještě před koncem světové války a vznikem Československa. Pro hudební archiv tento přírůstek znamenal výrazné obohacení, ale také, vzhledem k jednorázovému mohutnému nárůstu nezpracovaných položek, velkou zátěž, protože personální obsazení knihovny na takový úkol zdaleka nedostačovalo. Muzeum převzalo i Horníkovy skříně, z nichž dvanáct

⁶¹ Kryštof HARANT z Polžic a Bezdruzic: *Missa Quinis vocibus super Dolorosi martyr*. Ed. Zdeněk Nejedlý. In: *Časopis Musea království Českého* LXXIX, 1905, č. 1, s. 135-150; LXXX, 1906, s. 140-147.

⁶² Petr ČORNEJ: *Historici, historiografie a dějepis*. Praha: Univerzita Karlova, 2016, s. 203-332; Vladimír DENKSTEIN: *Zdeněk Nejedlý a Národní museum*. In: Zdeňku Nejedlému Československá akademie věd. Sborník prací k sedmdesátým pátým narozeninám, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 328-352 (dále DENKSTEIN).

⁶³ Viz DENKSTEIN, s. 346, 349.

⁶⁴ Zdeněk NEJEDLÝ: *Český hudební archiv*. In: *Česká revue* 1, 1907, č. 1, s. 16-20.

⁶⁵ Tamtéž, s. 18.

⁶⁶ Emil Axman: *Zemské museum v Praze / Landesmuseum in Prag*, 30. 5. 1942, dopis, 1 fol., NM-ČMH S 45/32.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Viz pozn. 53.

⁶⁹ ŠTEFANCOVÁ – KABELKOVÁ – PAULOVÁ. Těž Daniela KOTAŠOVÁ – Tereza BERDYCHOVÁ – Jan KŘÍŽENECKÝ: *Hudební sbírka Ondřeje Horníka. II. díl. Hudební nástroje*. Praha: Národní muzeum, 2012 (dále KOTAŠOVÁ – BERDYCHOVÁ – KŘÍŽENECKÝ).

⁷⁰ Dagmar ŠTEFANCOVÁ: *Staré tisky z knihovny Ondřeje Horníka*. In: *Problematika historických a vzácných knižních fondů 2009*. Sborník z 18. odborné konference Olomouc 14.-15. října 2009, vyd. Vědecká knihovna v Olomouci – Sdružení knihoven ČR, Olomouc, 2010, s. 159-166 (dále ŠTEFANCOVÁ 2010); Dagmar ŠTEFANCOVÁ: *Zlomky českých renesančních skladeb*. In: *Hudební věda* 47, 2010, č. 2-3, s. 117-130.

s hudebninami bylo umístěno do sálu č. 110 a „zbytek“ (šest?) do „sálu starých tisků“ (č. 109).⁷¹ Červené razítko s textem „Sál starých tisků“ nesou tři knihy z knihovny Ondřeje Horníka zařazené do katalogu (91, 92, 96), další Horníkovy staré tisky však tímto razítkem označeny nejsou. Horníkova sbírka byla katalogizována ještě ve třicátých, čtyřicátých, ale dokonce i v sedmdesátých letech minulého století.

Akvizice do hudebního archivu v době první republiky obsahovaly mnoho zajímavých hudebnin především z 18. a 19. století. V roce 1934 přichází sbírka houslaře Eduarda Emanuela Homolky (1860-1934), z níž předkládaný katalog uvádí *Fidicinium sacro-profanum* Heinricha Ignaze Bibera (65). Velký soubor hudebnin s duchovní i světskou tvorbou věnoval muzeu v roce 1939 Dobroslav Orel (1870-1942), žádná z nich však datem svého vzniku nesahala před rok 1700. Přesto je vhodné tohoto kněze, pedagoga a hudebního vědce připomenout, neboť docházel do Národního muzea studovat a je pravděpodobné, že některé prameny uvedené v katalogu měl v rukou. Z archiválií uložených v jeho pozůstalosti⁷² vyplývá, že Orlův zájem směřoval zejména k rukopisům, např. ke *Graduálu Martina Bakaláře z Vyskytné* (KNM XIII A 2) a plzeňskému *Graduálu Martina Stupníka* (KNM XII A 20), a pak ovšem také k tištěným pramenům duchovní písně, mezi nimiž nechyběl ani *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní s oddílem o českém zpěvu* (KNM 25 F 1), ani kancionály Václava Miřínského (KNM 27 B 5, KNM 27 C 18).⁷³

⁷¹ Emil Axman píše o „18 velkých skříních“ Horníkova archivu, viz AXMAN, s. 65. Rozdělení do sálů viz ŠTEFANCOVÁ – KABELKOVÁ – PAULOVÁ, s. 27.

⁷² Listinnou pozůstalost získalo Národní muzeum v roce 1952 jako dar od soukromé osoby, je zapsána pod přírůstkovým číslem 1/1954 a v současné době odborně tříděna a katalogizována v hudebněhistorickém oddělení.

⁷³ Pozůstalost Dobroslava Orla, NM-ČMH č. př. 1/1954, krabice 29-B, inv. č. 266, seznam pramenů s duchovními písněmi z fondu Knihovny Národního muzea, rkp. Dobroslava Orla, 1 fol.

Orel, stejně jako Richard Veselý (1880-1933) spolupracovali na edici staré hudby *Denkmäler der Tonkunst in Österreich*, z tohoto titulu byli v kontaktu s Guidem Adlerem a pochopitelně i mezi sebou; Richard Veselý dokonce Orlovi odkázal své nedokončené spartace a podklady.⁷⁴

Do roku 1928 byl Axmanovým nadřízeným Čeněk Zíbrt a po něm Josef Volf, po jehož smrti v roce 1937 vedl knihovnu krátce sám Axman, a to s výjimkou let 1938-1944. Důležitým výstavním počinem roku 1940 pro celoprotektorátní Český hudební máj se stala výstava české hudby 18. a 19. století, kterou Axman připravil: „[...] záslužný čin, především tím, že vynesl na světlo mnoho rukopisů a nototisků české hudby, odpočívajících jinak v tresoru musejní hudební knihovny.“⁷⁵ Tvorbu publikovanou ještě před rokem 1700 na ní reprezentoval Holanův kancionál *Capella Regia Musicalis* a jeho *Pašije*. Není vyloučeno, že právě do této výstavy „nahlíží“ fotografie z 22. června 1940, kde Axman spolu s ředitelem Národního muzea Antonínem Zemkem provází prezidenta Emila Háchu.⁷⁶

V roce 1945 navrhuje Axman jakožto přednosta knihovny, aby se hudební oddělení zcela osamostatnilo.⁷⁷ Oficiální žádost na Praesidium Národního muzea zaslal Axmanův nástupce ve funkci přednosty knihovny Miloslav Novotný dne 29. ledna 1946.⁷⁸

⁷⁴ Veronika MRÁČKOVÁ: *Dobroslav Orel a jeho práce s hudebními rukopisy 14.-16. století / Dobroslav Orel and His Work with Musical Manuscripts of the 14th – 16th Centuries*. In: *Musicalia* 7, 2015, č. 1-2, s. 6-15 (česká verze), s. 16-27 (anglická verze). Viz Roman Veselý: Děkanství filosofické fakulty slovenské university v Bratislavě, dopis, 17. 6. 1939, 1 fol., strojopis – Pozůstalost Dobroslava Orla, NM-ČMH č. př. 1/1954, krabice 31-B, č. inv. 99.

⁷⁵ Jiří DOSTÁL: *Výstava české hudby 18. a 19. století* [rubrika Zprávy z Národního muzea]. In: *Časopis Národního muzea* CXIV, 1940, s. 109-114.

⁷⁶ Miroslava BURIANOVÁ: *Móda v ulicích protektorátu. Život. Oděv. Lidé*. Praha: Národní muzeum – Grada, 2013, s. 244.

⁷⁷ Viz Miloslav NOVOTNÝ: *Knihovna*. In: *Národní muzeum 1818-1948*, Praha: Národní muzeum, 1949, s. 59-60.

⁷⁸ ANM-RNM, karton č. 174, spis č. j. 349.

SBĚR A EVIDENCE STARÝCH HUDEBNÍCH TISKŮ OD VZNIKU SAMOSTATNÉHO HUDEBNÍHO ODDĚLENÍ NÁRODNÍHO MUZEA DO ROKU 1989

Hudební oddělení se administrativně odloučilo od Knihovny Národního muzea v březnu roku 1946. Rozdělení vycházelo z dosavadní praxe: v knihovně měly zůstat „takové materiály, které jsou knižní povahy nebo souvisí s knihou, literárně a technicky“⁷⁹ a tak se také stalo. Výjimkou potvrzující pravidlo bylo např. převedení *konvolutu renesančních francouzských nototisků* (NM-ČMH VII A 1) z muzejní bibliotéky do hudebního oddělení, přestože reprezentativní vazba kodexu nikterak nezaostává za jeho obsahem (5-19, 22-23). Spojení s Knihovnou Národního muzea trvá dodnes. V ní jsou knihy s hudební tematikou nejprve evidovány a teprve potom v Českém muzeu hudby obdrží signaturu,⁸⁰ v případě starých tisků začínající písmenem D. U hudebnin byla přírůstková a inventární čísla zapisována zvláště již před vznikem samostatného oddělení, takže organizační změnu mezi rokem 1945 a 1946 v přírůstkové knize ani nezpozorujeme.⁸¹

Během 2. světové války byly hudební archiv i část knihovny z bezpečnostních důvodů převezeny do mimopražských lokalit (např. Slatiňan, Žlebů), odkud je muzeum po válce opět stahovalo zpět. Až do roku 1947 pracovali v oddělení pouze dva lidé: Emil Axman a Vladimír Beránek.⁸² O dalšího

zaměstnance, organologa a hudebního historika Alexandra Buchnera (1911-2000), se hudební oddělení rozrostlo v roce 1948, kdy zároveň podle nové sbírkové koncepce převzalo z oddělení historické archeologie sbírku hudebních nástrojů. Po krátké epizodě v břevnovském klášteře našlo v srpnu roku 1950 své útočiště ve Velkopřevorském paláci na Malé Straně v Praze.

Konec čtyřicátých let a začátek let padesátých se co do objemu, obsahu a v důsledku i co do tempa zpracování fondu hudebního oddělení vepsaly způsobem, který zatím neměl v jeho historii obdoby. Početné konfiskáty a depozita se netýkaly jen německých majetků či majetků za války kolaborujících osob, ale záhy – po komunistickém převratu v únoru 1948 – také sbírek klášterních a zámeckých. Jednalo se zhruba o 45 000 jednotlivin, které se prostřednictvím Národní kulturní komise a dalších subjektů ocitly v depozitářích hudebního oddělení Národního muzea,⁸³ mezi nimi také staré tisky a hudební rukopisy vzniklé před rokem 1700. Po Axmanově smrti převzal vedení Alexander Buchner a v padesátých letech bylo oddělení posíleno o další specialisty, zejména Jaroslava Bužgu (činný v muzeu v letech 1953-1957) a Oldřicha Pulkerta (v letech 1956-1963),⁸⁴ jejichž vědecký zájem však směřoval, snad jen s výjimkou Václava Holana Rovenského, k mladším hudebním dějinám.

S obdobným nárůstem konfiskovaných sbírek se musela vyrovnat i Knihovna Národního muzea: zestátněna byla např. většina zámeckých knihoven,

⁷⁹ KABELKOVÁ – PAULOVÁ, s. 5 s odvoláním na ANM-RNM, karta 174, sdělení Praesidii Národního muzea ve věci vytvoření samostatného hudebního oddělení z 5. 2. 1946.

⁸⁰ V knihovním systému Verbis: stavěcí znak.

⁸¹ Kniha přírůstků z let 1940 (5. 1.) až 1950 (30. 12.), uložena v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby. Vázána v kartonu, hřbet i rohy zpevněny usní, štítek na přední straně: „Hudebniny. 1940-1950.“ Na přední straně desek i na hřbetu bílou barvou „A-IV.“ Na konci roku 1946 uveden celkový počet svazků v hudebním oddělení 50 656.

⁸² KABELKOVÁ – PAULOVÁ, s. 9, 12-14.

⁸³ Viz např. Anna CHADOVÁ: *Katalog evidence soupisů klášterních, zámeckých a ostatních sbírkových fondů v Národním muzeu – Muzeu české hudby v Praze*. Strojopis, nedatováno [po 1989], uloženo v hudebněhistorickém oddělení NM-ČMH (dále CHADOVÁ). Počet uvádí Markéta KABELKOVÁ: *České muzeum hudby 200 let po založení Národního muzea. Notový archiv*. In: *Harmonie*, 2019, č. 4, s. 31.

⁸⁴ Údaje o jejich činnosti v Národním muzeu jsou převzaty z příslušných hesel v *Českém hudebním slovníku*, vedoucí redaktor Petr Macek, dostupné na: www.ceskyhudebnislovník.cz [cit. 23. 5. 2019] (dále Český hudební slovník).

jež Knihovna Národního muzea spravuje a kde se také nacházejí prameny k nejstarším dějinám hudby.⁸⁵ Z knihy přírůstků hudebního oddělení pro léta 1949-1958⁸⁶ se dozvídáme, že ze zámku Kinských v Chlumci nad Cidlinou pochází spis *Musica Mathematica* Abrahama Bartola z roku 1614 (90). Další šlechtickou provenienci uvádí Anna Chadová v případě jednoho z exemplářů Holanových *Pašijí* (68, 69), a to kolowratskou sbírku z Rychnova nad Kněžnou.⁸⁷ Z broumovské knihovny podnikatele, politika, právníka a publicisty Eduarda Langerera pocházejí tři staré tisky (95, 98, 104) opatřené inventárními čísly D 83, 84 a 85. Langerovu knihovnu v letech 1949-1950 převzala Národní kulturní komise a část rukopisů a tisků se dostala do Národního muzea.⁸⁸ Do sbírkového úseku „D“ v hudebním oddělení byly zmíněné tři tisky vřazeny již bez přímé povědomosti o jejich provenienci, na niž dnes usuzujeme zejména podle tvaru starých signatur a podle Langerovy poznámky v jednom z nich. Přišly (a v restitucích po roce 1989 opět odešly) staré hudební tisky z premonstrátských klášterů na Strahově a v Teplé, jako výpůjčky zůstaly v Českém muzeu hudby hudebniny a knihy od premonstrátů ze Želivi a dále z benediktinských klášterů v Břevnově

a Broumově. Některé subjekty své restituční nároky ani nevznely.⁸⁹ Hlavním problémem celé situace se ovšem stala, odmyslíme-li si etický rozměr konfiskací, nemožnost takové množství velmi různorodých hudebních památek ihned opatřit podrobnými katalogizačními záznamy. Zpracování probíhalo postupně, v šedesátých, sedmdesátých i osmdesátých letech 20. století. Záviselo také na kapacitě deponitárních prostor, uložení materiálů a na jejich přístupnosti.

Vedle toho průběžně získávalo muzeum sbírky prostřednictvím koupě a darů, a to od institucí i soukromníků. V roce 1952 přijalo jako dar pozůstalost Dobroslava Orla.⁹⁰ Součástí této akvizice byl údajně také exemplář Michnovy *České mariánské muziky* z roku 1647 (59) spolu se dvěma výtisky Šteyerova *Kancionálu českého* z let 1727 a 1764, které nejprve obohatily fond starých tisků (D 94-96) a odtud byly v osmdesátých letech převedeny do speciálního fondu AZ s inventárními čísly NM-ČMH AZ 20, 21 a 22. Vzhledem k tomu, že jeden z exemplářů Šteyerova kancionálu (NM-ČMH AZ 22) obsahuje provenienční přípis poukazující k premonstrátskému klášteru na Strahově,⁹¹ lze si přinejmenším položit otázku, odkud Orel tyto tisky získal nebo zda při evidenci v muzeu nemohlo dojít k omylu.⁹² Ještě před Orlovou pozůstalostí, v roce 1950, se do hudebního oddělení Národního muzea dostala pozůstalost Emiliána Troldy (1871-1949), hudebního historika, právníka a sběratele. Jejím základem jsou Troldovy opisy skladeb a spartace, nikoliv samotné hudební originály, takže se

⁸⁵ Jedná se např. o loutnové tabulatury v Nostické majorátní knihovně – viz Miloslav ŠTUDENT: *Loutnové a kytarové památky ve fondech Národního muzea / Sources of Lute- and Guitar Music in the Holdings of the National Museum in Prague*. In: *Musicalia* 8, 2016, č. 1-2, s. 88-113 (česká verze), 114-129 (anglická verze), dále ŠTUDENT. Mnohé z knih v zámeckých knihovnách mají vazby z druhotně použitého notovaného pergamenu, které čekají na muzikologické zhodnocení.

⁸⁶ Kniha přírůstků z let 1949 (20. 5.) až 1958 (22. 2.), uložena v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby. Vázána v plátně, hřbet a rohy zpevněny usní. Na hřbetu: „KP“. Uvedený zápis z 26. ledna 1951 je na dvojstraně 22.

⁸⁷ CHADOVÁ, s. 145.

⁸⁸ Viz Richard ŠÍPEK: *LANGER, Eduard* [heslo]. In: *Ex libris... Ex bibliotheca...* Knižní sbírky Knihovny Národního muzea a jejich dřívější majitelé, Praha: Národní muzeum, 2015, s. 168-169. Též databáze Provenio, <http://www.provenio.net/index.php/cz/> [cit. 10. 5. 2019].

⁸⁹ Další podrobnosti viz např. ŠTEFANCOVÁ 2018, s. 9-11.

⁹⁰ Viz pozn. 73.

⁹¹ Přípis na předním přidešti: „Z kostelního kůru Sepekovského prostřednictvím Egona Maura t. č. faráře v Sepekově, věnováno hud. archívu na Strahově, dne 28/8 1900 Egon Maur“.

⁹² Kniha přírůstků z let 1951 (31. 5.) až 1965 (20. 5.), uložena v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby. Vázána v plátně, hřbet a rohy zpevněny usní. Na hřbetu: „KP-I.“ Uvedený zápis z 1. ledna 1954 je na dvojstraně 33.

Městě pražském (NM-ČMH AZ 4),⁹⁵ a *Kutnohorský kodex* (NM-ČMH AZ 33).⁹⁶

Zájem o hudbu starších historických epoch se promítl i do dramaturgie živých koncertů v zahradě Velkopřevorského paláce, tzv. Hudebních střed Národního muzea. První tři z těchto koncertů se konaly v květnu a červnu 1952 a představily posluchačům díla z období gotiky a renesance. Na dramaturgii koncertů i na doprovodných přednáškách spolupracovala s muzeem – a to i do budoucna – Jitka Snížková, která v roce 1958 vydala edici *Česká polyfonní tvorba*;⁹⁷ v ní zúžila výběr pramenů na kompletní zápisy skladeb českých skladatelů, což v hudebním oddělení splňoval jen *Kancionál sedlčanský-Kopidlanského* (NM-ČMH AZ 34),⁹⁸ z něhož spartovala a zde publikovala pět skladeb. Téhož roku vyšla známá antologie *Dějiny české hudby v příkladech* od Jaroslava Pohanky.⁹⁹ Ten mezi příklady uvedl ukázkou z rukopisné loutnové tabulatury z prvního dvacetiletí 17. století, v níž figuruje jméno Stephana Laurentia Jacobida, a bývá proto označována za tzv. *Jacobidesovu tabulaturu* (NM-ČMH XIII B 237), z Troldovy sbírky převzal opis *Branle à 5 – Isabella* Valeria Otta (originální tisk vyšel roku 1611) a publikoval *Magnificat* Jana Sixta

z Lerchenfelsu, které sám tento skladatel, kněz a tiskař v jedné osobě vydal roku 1626 v Lito-měřicích. Jeden výtisk sbírky Sixtových skladeb byl v padesátých letech jako součást konfiskátu z Královské kanonie premonstrátů na Strahově uložen v hudebním oddělení Národního muzea.¹⁰⁰ V citacích signatur Pohanka bohužel nerozlišoval, zda se jedná o pramen uložený v Knihovně Národního muzea, nebo v hudebním oddělení, tak jak se ostatně dlouho nerozlišovalo ani v RISM.¹⁰¹

Po odvolání Alexandra Buchnera z funkce vedoucího hudebního oddělení se jím na začátku šedesátých let stal na několik let Jaroslav Vanický (1922-1966), který se ve svých vědeckých člancích zabýval i staršími obdobími hudební historie, např. husitskou písní, vokální polyfonií, hudebními tisky Jiřího Nigrina¹⁰², hymnologií atd.; prameny k tomuto výzkumu mu mohlo poskytnout jak vlastní oddělení (např. konvolut NM-ČMH AZ 36 se čtyřmi díly *Selectiores quaedam missae* Jacoba Handla Galla, **30-33**), tak sbírka starých tisků v Knihovně Národního muzea a samozřejmě fondy dalších institucí. V roce 1961 uspořádalo hudební oddělení výstavu *Český nototisk* ve Výstavním sále Divadla hudby v Praze, kde byly

⁹⁵ NM-ČMH AZ 4: Kancionál byl zapsán 2. 4. na dvojstraně 87 v Knize přírůstků z let 1949-1958 (viz pozn. 86) pod č. inv. 1202/55. K zápisu je připojen odkaz na č. př. 131/55 z Knihy přírůstků č. 9: „Hudebniny. A. 1951-1959. Inv. č. 55400-60830“, ze s. 183. Kniha v kartonových deskách, hřbet a rohy zpevněny usní, uložena v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby. Případ uvádíme jako ukázkou složitého dohledávání evidence, které se týká i některých tisků.

⁹⁶ Zápis o koupi je zaznamenán na dvojstraně 184 v Knize přírůstků č. 9 (viz výše).

⁹⁷ *Česká polyfonní tvorba*. Ed. Jitka Snížková, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958.

⁹⁸ Tento kancionál je dnes veden pod č. př. 23/1978 („nalezeno při revizi“), je však naprosto jasné, že byl majetkem hudebního oddělení v roce 1958 a nejspíš ještě dříve.

⁹⁹ *Dějiny české hudby v příkladech*. Ed. Jaroslav Pohanka, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958.

¹⁰⁰ Tisk nejprve obdržel signaturu starých tisků D 11, poté v rámci fondu AZ inventární číslo AZ 19. Byl navrácen Královské kanonii premonstrátů na Strahově v roce 2010 podle smlouvy o úschově č. 1/2000.

¹⁰¹ Nyní sigla CZ-Pn = Praha, Knihovna Národního muzea; CZ-Pnm = Praha, Národní muzeum – České muzeum hudby, hudebněhistorické oddělení. Na tomto místě je dobré připomenout, že hudební oddělení Národního muzea spolupracovalo s RISM od roku 1955. – Viz Alexander BUCHNER: *Hudební oddělení v roce 1955*. In: Časopis Národního muzea. Oddíl věd společenských CXXV, 1956, s. 215.

¹⁰² Jaroslav VANICKÝ: *Nigrinovy hudební tisky*. In: *Hudební rozhledy* 12, 1959, č. 14, s. 608-609. Článek obsahuje řadu chyb, jak uvádí Petr DANĚK: *Nototiskařská činnost Jiřího Nigrina*. In: *Historické tisky vokální polyfonie* (viz pozn. 1), s. 23-24 (dále DANĚK, *Nototiskařská činnost*). Vanický použité prameny v článku nejmenuje.

prezentovány ukázky našeho nototisku od 16. století.¹⁰³ V rámci Muzikologických rozprav zazněly přednášky o českých renesančních a barokních tabulaturách (Emil Vogl) a o díle Jacoba Handla Galla a Philippa de Monte (Jaroslav Vanický); k oběma tématům disponovalo oddělení zajímavými prameny. Cenné jsou i publikované Voglovy studie, v nichž se zaobírá tabulaturami z hudebního oddělení včetně dnes již restituovaných lobkovických tabulatur.¹⁰⁴

V roce 1966 nastoupil na místo vedoucího hudebního oddělení Emil Hradecký (1913-1974), do té doby politicky pronásledovaný hudební teoretik a historik a zároveň zkušený archivář, který ho řídil až do své smrti v roce 1974. Pokračoval v evidenci sbírek (např. z klášterů v Teplé, Broumově, na Strahově, ale také z některých šlechtických sbírek); ze starých tisků uvádí kniha přírůstků z tohoto období¹⁰⁵ jako koupi *Rituale Pragense* (NM-ČMH AZ 6, 71) a Holanovy *Pašije* (NM-ČMH AZ 24, 68-69). Přesně identifikovat se nepodařilo dar Emila Hradeckého z roku 1969, totiž blíže neurčený *Liber antiphonarius* a *Graduale Romanum* (č. př. 130/1969). Ještě za Hradeckého vedení byla zahájena hloubková revize fondů hudebního oddělení, a to údajně na žádost odborných pracovníků oddělení, s cílem získat přehled o provenienci sbírek a pokud možno je plně zpřístupnit badatelům.¹⁰⁶ Revize

byla ukončena v květnu roku 1975. Všechny sbírky – pokud již nebyly systematicky evidovány – měly obdržet alespoň přírůstková čísla. Metodologicky nedomyšleným krokem se stalo založení tzv. abecední řady s přírůstkovým číslem 73/1975, kam byly v abecedním pořádku řazeny hudebniny z fondů bez provenienčního označení, sporného původu a zřejmě i z menších, nicméně provenienčně jednoznačných celků. Při výzkumu těchto hudebnin v devadesátých letech 20. století, který provedl Jaroslav Machovský, nebyl mezi nimi žádný tisk ani rukopis z doby před rokem 1700 podchycen. S negativním výsledkem skončila také moje nedávná namátková rešerše ve fondu zvaném „stará zásoba“, jímž se rozumí soubor muzeálií bez jasného provenienčního zařazení a bez jednoznačné opory v muzejní evidenci. Jeho historie sahá až k počátkům samostatného hudebního oddělení, byť během revize dostal fond přírůstkové číslo 75/1975.

Časopis Národního muzea bohužel pro sedmdesátá a osmdesátá léta nepřináší o hudebním oddělení a následně Muzeu české hudby mnoho zpráv. Od roku 1973 se připravovala velká historická expozice v Lobkovickém paláci na Pražském hradě, na níž za hudební oddělení, spadající tehdy pod správu Historického muzea, participoval Milan Poštolka. Jím vypracovaný koncept libreta k oddílu *Hudba*¹⁰⁷ představuje i pro období do roku 1700, jež nebylo Poštolkovým stěžejním tématem, úctyhodný výsledek jeho vědecké akribie a neobyčejného rozhledu po archivních a muzejních fondech v Praze, mimo ni i v zahraničí. Z „domácího“ fondu Poštolka navrhoval např. tzv. *Jacobidesovu tabulaturu* (NM-ČMH XIII B 237), hudební nástroje, *konvolut renesančních francouzských nototisků*

¹⁰³ Jaroslav VANICKÝ: *Hudební oddělení v letech 1961-1962*. In: Časopis Národního muzea. Oddíl věd společenských CXXXII, 1963, s. 230-231.

¹⁰⁴ Emil VOGL: *Loutnová hudba v Čechách*. In: Časopis Národního muzea CXXXIII, 1964, č. 1, s. 11-19. Týž: *Lautenisten der böhmischen Spätrenaissance*. In: Die Musikforschung XVIII, 1965, s. 281-296.

¹⁰⁵ Kniha přírůstků z let 1965 (20. 5.) až 1979 (28. 12.), uložena v hudebněhistorickém oddělení Českého muzea hudby. Vázána v plátně, hřbet a rohy zpevněny usní. Na přední straně štítek s nadpisem: „Kniha 7 – KP II / Kniha přírůstků / 1965-1979“.

¹⁰⁶ Milada RUTOVÁ: *Zpráva o činnosti v letech 1974-1979*, ANM – Agenda ČMH 1979-1980, karton 8, č. j. 872/79, strojopis (dále RUTOVÁ). Zpráva je datovaná 31. 8. 1979, vycházejí z ní i dále uvedené údaje. Táž: *Oddělení hudební*. In: Časopis Národního

muzea. Historické muzeum CXLV, 1976, č. 1, s. 49-50. Milada Rutová byla pověřena vedením hudebního oddělení v letech 1974-1979.

¹⁰⁷ Viz ANM – Agenda HHO, strojopis, dokončen 4. 9. 1973.